

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 66 Ekim 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 66 October 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3570>

KINALI-ZÂDE HASAN ÇELEBİ'NİN TEZKİRETÜ'Ş-ŞU'ARÂ'SINDA GEÇEN TARİHLER CHRONOGRAMS IN KINALIZADE HASAN ÇELEBİ'S WORK NAMED TAZKİRA AL-ŞUARA

Faruk SÖNMEZ*

Öz

Türk edebiyatında şairler hakkında bilgi veren kaynakların başında tezkireler gelmektedir. Tezkireler, şairleri birçok yönüyle tanıttığı gibi dönemin sosyo-kültürel durumu hakkında da bilgi verir. Tezkireci eserine aldığı şairlerle bazen görüşerek bazen de yazılı veya sözlü olarak haklarında malumat toplayarak onları tanıtır. Kınalı-zâde Hasan Çelebi de Tezkiretü'ş-şu'arâ'sında yer verdiği şairlerin biyografilerine detaylı yer vermiştir. Hasan Çelebi, bu şairlerin büyük bir kısmı ile birebir görüşme imkânı bulmuştur. Tezkiretü'ş-şu'arâ'da şairler hakkında bilgi verilirken çeşitli vesilelerle düşürülen tarihler dikkat çekmektedir. Bu tarihler, yalnızca o dönemdeki şair biyografileri için değil; şairlerin tanık oldukları siyasi ve tarihsel olayları için de söylenmiştir. Bu çalışmamızda Kınalı-zâde Hasan Çelebi'nin Tezkiretü'ş-şu'arâ'sında yer alan ve başta şair biyografileri olmak üzere çeşitli vesilelerle düşürülen tarihler araştırılmıştır. Bahsi geçen bu tarihler söyleyenine ve konusuna göre tasnife tabi tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Tezkiretü'ş-şu'arâ, Tarih Düşürme.

Abstract

Tazkiras are the leading sources providing information about poets in Turkish literature. In addition to introducing poets in many aspects, Tazkiras give information about the socio-cultural status of the period. The Tazkira author introduces them to poets, sometimes by interviewing them or by gathering written or oral information about them. In his work Tazkira al-Şuara, Kınalizade Hasan Çelebi also give detailed biographies of the poets. Hasan Çelebi had the opportunity to meet one-to-one with a major part of these poets. In Tazkira al-Şuara, when giving information about poets, the dates that are dropped on various occasions are noteworthy. These dates are not only for the poet biographies of that period, but also for cultural, architectural and political events. In our study, it is discussed the chronograms in Kınalizade Hasan Çelebi's work named Tazkira al-Şuara. Chronograms are classified and analyzed according to their subjects and purposes.

Keywords: Kınalizade Hasan Çelebi, Tazkira al-Şuara, Chronogram.

Giriş

Tezkire, Arapça "zıkr" kökünden türetilmiş olup sözlük anlamı itibariyle; bazı meslek sahibi kimseler için yazılan biyografik eserlerdir (Devellioğlu, 2007, 1107). Bir edebiyat terimi olarak tezkire, klasik İslam edebiyatlarında ün sahibi kişilerin, özellikle şairlerin hayatlarını ve sanatçı kimliklerini ortaya koyan biyografilerdir. Bizim edebiyatımızda ise, tezkire şairlerin hayat hikâyelerini ve şiirleri hakkında bilgi veren eserler olarak bilinir (Canım, 2012, 309). Tezkire yazma geleneği İslamiyet'in ilk dönemlerinden başlayıp, ilk hadis ve tefsir çalışmalarına kadar iner. Arapların başından beri tabakat adını verdikleri bu çalışmalar, İranlılar ve Türkler tarafından "tezkire" olarak adlandırılmıştır. Anadolu sahasında tezkirecilik geleneği XVI. yüzyılda Sehî Bey'in Heşt Behişt adlı eseriyle başlamıştır. XX. Yüzyılın ortalarına kadar devam eden

* Arş. Gör., Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları/Türk İslam Edebiyatı, El-mek: faruksonmez123@hotmail.com

tezkirecilik geleneğimizde toplam 36 tezkire kaleme alınmıştır (Uzun, 2012, 69-73). Osmanlı sahasında kaleme alınan tezkirelerin önemli bir kısmında tezkireciler, şairlerin biyografileri hakkında bilgi vermek için tarih kıtalarından bolca istifade etmişlerdir.

Tarih düşürme, bir hadisenin vuku bulduğu yılı; mısra, beyit, kıta veya bir ibare ile bulma sanatıdır. Tarih düşürme, söylenen manzume veya ibarelerin, ebced hesabındaki harflerin karşılığı olan rakamların toplanmasıyla elde edilir (Pala, 2012, 438). Tarih düşürme sanatının İbrani ve Yunan kültürlerine dayandığını ancak; bu sanatın asıl olarak Arap, Fars ve Türk toplumları tarafından kullanıldığı bilinmektedir. İslam kültüründe ilk olarak Farşlılar tarafından kullanılan bu sanat daha sonra Türklere Türklerden de Araplara geçmiştir (Karabey, 2011, 80-82). Türk edebiyatında XIV. yüzyıldan itibaren örneklerine rastladığımız tarih düşürmeler genel itibarıyla Arapça ve Farsça olarak kaleme alınmıştır. XVI. yüzyıldan itibaren Türk edebiyatında artık Türkçe tarihler de düşürülmeye başlanmıştır. Ahmet Cevdet Paşa'nın aktardığına göre edebiyatımızda ilk manzum tarih düşürme Fatih Sultan Mehmed'in yaptırdığı bir cami vesilesiyle Hızır Bey tarafından söylenmiştir (Ahmet Cevdet Paşa, 1310, 170). Bu tarihten sonra sayıları giderek artan tarih düşürme sanatının Türk edebiyatındaki en güzel örneklerini; Kandî, Emrî, Sürurî ve Haşimî gibi şairler vermiştir (Kut, 2010, 26). Divan şairleri, şair biyografileri başta olmak üzere hayatın pek çok farklı alanındaki olaylara tarih düşürmüşlerdir. Şairler, kendileri için düşürdükleri tarihlere bakıldığında; bir göreve atanmak veya terfi etmek, bir eserini itmam etmek veya çocuklarının doğumu gibi olaylar için bu tarihleri söylemişlerdir. Bu tarihlerin yanında şairler; padişahların tahta çıkışı, şehzadelerin doğum, sünnet ve sancağa gönderilmesi, eş-dost ve akrabalarının önemli mevkilere atanması, şehit ve ölüm gibi günlük olayların yanı sıra fetihler, yangın, salgın gibi toplumsal hadisler için de tarihler söylemişlerdir (Yakıt, 1992, 67). Ayrıca han, hamam, saray, kervansaray, köprü, çeşme ve cami gibi mimari yapılar için tarihler düşürülmüştür. Şairler kendileri ve toplum için önem arz eden olayların dışında, hayvan ölümleri ve sakal bırakma gibi gündelik olaylar için de tarihler düşürmüşlerdir (Çınarcı, 2016, 53).

Tarih düşürme sanatı, tezkirecilik geleneğimiz içerisinde; XVI. yüzyılda yazılan ve Osmanlı edebiyatında ilk tezkire olan Sehi Bey'in Heşt Behişt adlı eseri ile başlamaktadır. XVI. yüzyılda Sehi Bey'den sonra yazılan; Latifi, Ahdi, Aşık Çelebi, Kınalı-zâde Hasan Çelebi ve Gelibolulu Alî'nin tezkirelerinde de tarih düşürmelerin konuları bakımdan zenginleşerek arttığı görülmektedir. XVI. yüzyıl tezkirelerinde tarih düşürmeler çoğunlukla şair biyografilerine dair olsa da, biyografiler dışında düşürülen tarihler de geniş bir yer tutar. (Çınarcı, 2016, 53).

Kınalı-zâde Hasan Çelebi, devletin önemli mevkilerinde hizmetlerde bulunan bilgin ve âlimlerin çokça yer aldığı Kınalı-zâde ailesine mensuptur. Kınalı-zâde nisbesi, Hasan Çelebi'nin babası olan Alî Çelebi'nin (d. 916/1510-ö. 979/157) dedesi olan Abdülkâdir Hamîdî Çelebi'nin (d.?-ö. 877-1472) sakalına kına yakmasından gelmektedir (Donuk, 2017, 164). Kınalı-zâde Hasan Çelebi, babasının Bursa'daki Hamza Bey medresesindeki müderrislik vazifesi sırasında (h. 953/ m. 1546) bu şehirde doğmuştur (Donuk, 2017, 491). Hasan Çelebi, ilk tahsilini babasından aldıktan sonra devrin önemli âlimlerinden biri olan Ebussuud Efendi'den ders alarak, ona mülazım olmuştur. Kınalı-zâde Hasan Çelebi, tahsilini tamamladıktan sonra çeşitli yerlerde kadılık ve müderrislik görevini yapmıştır. Halep, Gelibolu, Edirne ve Eyüp'te görevlerini icra etti. Hasan Çelebi, kendisine arpalık olarak verilen Mısır'ın Reşid kazasında (h. 1012/ m. 1604) tarihinde vefat etmiştir (Akbayar, 1996, 624). Kınalı-zâde Hasan Çelebi'nin 'Ale'd-Dürer Ve'l-Gurer, 'Ale'l-Mutavvel ve 'Ale'l-Beyzâvî isimlerinde üç haşiyesi bulunmaktadır. Hasan Çelebi'nin asıl önemli ve en çok tanına eseri Tezkiretü's-şu'arâ'dır (İsen, 2011, 56-57).

Kınalı-zâde Hasan Çelebi'nin Tezkiretü's-şu'arâ adlı eseri XVI. yüzyılda Anadolu sahasında yazılmış beşinci tezkiredir. Tezkiretü's-şu'arâ; bir mukaddime, şair sultanlar, şair şehzade ve asıl şairlerin ihtiva edildiği üç fasıldan meydana gelmektedir. Tezkirede konu edilen padişah ve şehzadeler kronolojik, üçüncü fasılda yer alan şairler ise alfabetik olarak sıralanmıştır. Tezkirenin mukaddime kısmında Hasan Çelebi, Allah'a ve Peygamber'e övgü, III. Murat ve Hoca Sadüddin Efendi'ye şükran ve metihlerde bulunmuştur. Ayrıca mukaddime bölümü içerisinde tezkirenin mahiyetini ortaya koyan bir sebep-i telif bölümü bulunmaktadır. Kınalı-zâde Hasan Çelebi tezkiresinin birinci bölümünde altı padişah, ikinci bölümünde ise beş şehzadeyi ele almıştır. Üçüncü bölümde ise XV. ve XVI. yüzyılda yaşamış toplam 627 şairin biyografisine yer verilmiştir (İsen, 2011, 56-57).

Kınalı-zâde Hasan Çelebi, tezkiresindeki şairlerin çoğunu ilmiye sınıfına mensup kişilerden meydana gelmektedir. Hasan Çelebi, tezkiresinde geçen meşhur şairlerin biyografilerini uzun tutmuş, daha yeni tanınan veya çok meşhur olmayan şairlerin biyografilerini ise kısa tutmuştur (İsen, 2011, 57). Tezkirede şairlerin biyografileri verildikten sonra, bir beyit ile yüz yirmi dokuz beyit sayıları arasında değişen şiir örnekleri verilmiştir. Hasan Çelebi'nin Tezkiretü's-şu'arâ'sını ağır ve süslü bir dille kaleme almıştır. Özellikle eserin mukaddime kısmı ile padişah, şehzade ve ilmiye sınıfına mensup mühim kişileri anlatıldığı

bölümler sanatkârâne bir üslup ile yazılmıştır. Kınalı-zâde Hasan Çelebi, tezkiresinde anlattıklarını daha güçlü kılmak için ayet ve hadislerden çokça istifade etmiştir. Ayrıca Hasan Çelebi, eserinde şairlerin kimliklerini iyi bir şekilde ortaya koyabilmek için tasvir ve benzetmeler yapmıştır. Hasan Çelebi, tezkirede şair biyografilerini takdim etmekle beraber, şairlerin doğduğu ve uğradıkları şehirlerin sosyal ve kültürel yapısı hakkında da bilgi verir (Çınarcı, 2016, 54). Tezkirecilik geleneğimizin en hacimli eserlerinden biri olan Kınalı-zâde Hasan Çelebi'nin Tezkiretü's-su'arâ'sı klasik edebiyat metinlerimiz içerisinde en çok istinsah edilen eserlerden biridir. Eserin toplam doksan yedi nüshası bulunmaktadır. Bu nüshaların altmış dört tanesi Türkiye'deki kütüphanelerde, otuz üç tane nüshası ise yurt dışı kütüphanelerindedir. (İsen, 2011, 59).

Çalışmamızda Kınalı-zâde Hasan Çelebi'nin Tezkiretü's-su'arâ adlı eserindeki tarih düşürmeler incelenmiştir. Tezkirede geçen tarih düşürmeler, konularına ve söyleyiş amaçlarına göre tasnif edilmiştir. Bu başlıklar altında düşürülen tarihlere örnekler verilerek aralarındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmuştur.

1. Şairin Kendi Söylediği Tarihler

Kınalı-zâde Hasan Çelebi, tezkiresinde şairlerin kendi aktardıkları tarihler oldukça yekün bir yer tutmaktadır. Bu tarihler şairlerin hayatına dair çok farklı bilgilere yer vermiştir. Kaynağının şairin kendisi olması, bu bilgilerin güvenilirliğini arttırmaktadır. Nitekim şairlere ait en sahih bilgiler ya kendilerinin aktardıkları ya da eserlerinde kendileriyle ilgili vermiş oldukları bilgilerdir(Çınarcı, 2016, 54). Kınalı-zâde Hasan Çelebi, tezkiresinde şairlerin kendi hayatlarına dair verdikleri tarihler şu şekildedir.

Şairlerin genellikle hayatlarında önemli bir yer teşkil eden ve kendileri için çok mühim olan olaylara tarih düşmüşlerdir. Bu önemli hadiselerden biri de şairlere tevdi edilen devlet vazifeleridir. Devlet vazifeleri şairlerin tanınıp ün sahibi olması bakımından önemlidir. Bu nedenle kendilerine verilen bu görevlere saygı ve sadakatlerini göstermek için tarihler kaleme almışlardır.

Türâbî'i Sâni maddesinde şair kendisi için değil bir başka şahsın devlette aldığı bir göreve tarih düşmüştür. Türâbî'i Sâni, Bâkî Efendi'nin kazasker oluşuna şu tarihi düşmüştür. "Şu'arâ-yı nâmdârun şöhre-i âfâkı kudve-i erbâbü'l-ma'ârif ve'l-fezâ'il Hazret-i Bâkî Efendi kâzî'asker olduklarına bu târihi hub vâki' olmuşdur."

Târîh : Bâkî olsun sana bu 'izz ü bu devlet Bâkî (Eyduran, 1999, 252).

Kınalı-zâde Hasan Çelebi Tezkiresi'nde ismi geçen Emrî adlı şair, bazı şahıslarla yaşadığı husumet nedeniyle hapsedilmiş ve bu olaya tarih düşürmüştür. "ruşen ü hüveydâ olup sene ihdâ ve seb'in ve tis'ami'ede ba'z-ı kimesneler ile husumet itdükde mezburi te'dîb için habs itdüklerinde bu târihi 'acib ü garîb vâki' oldu."

Beyt: Bir 'acb târih olurdu Emriyâ

Vâ'izün başın keseydi şâhımız (Eyduran, 1999, 207).

Tezkirede ismi zikredilen Kândî isimli şair, Aşık Çelebi'nin güzel bir kıza Aşık olmasına tarih düşmüştür.

"Merhum Aşık Çelebi Kurd nâm bir dil-ber-i sîm-endâma âşık olup ol mâh-ı envâr menzil-be-menzil hareket ü sefer idüp ol 'âşık-ı zârî pençe-i gürg-i hicrâna giriftâr itdükde Kand î bu târihi dimişdür."

Mısrâ': Kurd âh-ı 'âşık alup gitdi âh (Eyduran, 1999, 702).

2. Başka Bir Kişinin Söylediği Tarihler

Kınalı-zâde Hasan Çelebi, tezkiresinde şairlerin kendi düşürdükleri tarihler dışında başka şairler için düşürdükleri tarihler de mevcuttur. Tezkirede başka şahıslar için düşürülen tarihler, genelde şairlerin vefatları için söylenmiştir. Şairler genellikle bu tarihleri yakın buldukları veya hayranlık duydukları kişilerin vefatları için düşürmüşlerdir.

Tezkirede ismi zikredilen Kandî isimli şairin vefatına Sihri aşağıdaki tarihi düşmüştür.

"Ebî Eyyüb-ı Ensârîde Koca Nişancı binâ eylediği meşidün harîminde ki şu'arâ vü zurefâya medfendür. Medfun olmuşdur. Vefâtına Sihri"

Mısrâ': Ah hayfâ Kandî rihlet eyledi (Eyduran, 1999, 703).

"diyü târih dimişdür".

Nihânî maddesinde şairin katledilmesine yakın dostlarından olan Ulvî adlı bir şair şu tarihi düşmüştür.

"Dîvân-ı hümayün-ı Süleymânîde katl olunup şühedâ zümresine ilhâk olındı. Cümle-i nüdemâsından olan şâ'ir-i sâhir 'Ulvî bu târihi diyüp mücellâ-yı halbe sebâk olmuş idi."

Mısrâ': Eyleye Hakk ana cennâtı Turak (Eyduran, 1999, 880).

Yine Necâti maddesinde şairin ölümüne şakirdlerinden Sun'î adlı şair şu tarihi beyti düşürmüştür.

"Merhum Necâtî şâkirdlerinden olan Mevlânâ Sun'î târîh-i mezburun hurufını kalb idüp Gıtdün Necâtî âh dimişdür."

Târîh: Nâ-gâh işitdi Sun'î bî-çâre rihletün

Târîh didi meotüne gitdün Necâtî âh (Eyduran, 1999, 847).

3. Hasan Çelebi'nin Düşürdüğü Tarihler

Kınalı-zâde Hasan Çelebi, tezkiresinin pek çok yerinde kendisinden önce yazılan Aşık Çelebi ve Latifi tezkirelerine atıflarda bulunmuştur. Hasan Çelebi bu atıfları kimi zaman referans alır kimi zaman ise eksik ya da yanlış olduklarını iddia ederek eleştirir (Çınarcı, 2014, 531). Kınalı-zâde Hasan Çelebi, tezkiresinde hem Aşık Çelebi'nin kendi düşürdüğü tarihlere hem de tezkiresinde geçen tarihlere yer vermiştir. Hasan Çelebi Sa'dî maddesinde şairin vefatına Aşık Çelebi'nin şu tarihi düştüğünü söylemiştir.

"Merhum 'Aşık Çelebi Fekad mâte şehîdâ diyü târîh dimişdür. Kandînün tutî-i tab'-ı şeker-hâssı dahı bu gjne güyâ olmuşdur."

Mısrâ': Bekâya göçdi Sa'dü'd-dîn-i Sâni (Eyduran, 1999, 433).

Hasan Çelebi, Arşî maddesinde ise Aşık Çelebi'nin Tezkiretü's-şu'arâ'sından alıntı yaparak şairin kendi düşürdüğü tarihlere yer vermiştir.

"Merhûm 'Aşık Çelebi Tezkiretü's-şu'arâ'sında dimişdür ki mezbur 'Arşînün ba'z-ı târîhi vardur ki andan sekiz vechle târîh çıkar. Cümleden Ramazânzâde Mehemmed Çelebi nişâncı olduğına bu târîhi dimişdür."

Târîh: Ki ashâb-ı safâ cem' oldı gâhî ehl-i geöherler

Bu târîh oldı çünkim ittifâkı cümleye mülhem

Umur-ı şer'i vü kânuni câmi' hâkim-i küldür

Nişânî oldı zât-ı pâk ile bir fâ'ik-i âlem (Eyduran, 1999, 555).

4. Söyleyeni Belli Olmayan Tarihler

Kınalı-zâde Hasan Çelebi Tezkiresi'nde düşürülen tarihlerin kimin için veya hangi sebeplerden dolayı düşürüldüğü bellidir. Bu durum düşürülen tarihlerin kaynak olması bakımından tarihi bir öneme sahiptir. Kınalı-zâde Hasan Çelebi Tezkiresi'nde kimin tarafından düşürüldüğü belli olmayan birkaç tarih bulunmaktadır. Hasan Çelebi, Me'âlî maddesinde şairin ölümüne düşürülen tarihin kimin tarafından söylendiğini belirtmemiştir.

"Gelibohî nâm şehr-i bâ-ihtrâmıdâ kâdî-i islâm iken dâyin-i humâm def'-i nizâ' ve ref'-i husâm için hâh u nâ-hâh cenâb-ı kâdî'l-hâcâta çekmiş idi. Târîh-i vefâtı budur:"

Mısrâ': Me'âlî Hakka kıldı cânı teslîm (Eyduran, 1999, 735).

Yine Fedâyî maddesinde şairin saraya çükâdâr olarak atanmasına düşürülen tarihin kimin tarafından söylendiği belli değildir.

"Çükâdâr olduklarına bu târîhi be-gâyet hub vâki' olmuşdur."

Târîh: Oldı sa'âdetle gelüp çükâdâr (Eyduran, 1999, 657).

5. Şair Biyografileri Hakkında Bilgi Veren Tarihler

Şair biyografileri hakkında bilgi veren en önemli eserlerin başında kuşkusuz tezkireler gelmektedir. Bu bakımdan tezkirelerin asıl gayesi şairlerin kimliklerini ortaya çıkarmaktır. Tezkireler genelde şairlerin hayatı, sanatçı kişiliği ve eserleri hakkında önemli bilgiler verir. Bu bilgilerin yanında tezkirelerde, şairlerin hayatlarında iz bırakmış olayların tarih düşürme olayı ile belgelendirmelerine de yer verilmiştir. Kınalı-zâde Hasan Çelebi Tezkiresi'nde şair biyografilerine dair düşürülen tarihlere çokça yer verilmiştir. Kınalı-zâde Hasan Çelebi Tezkiresi'nde şair biyografilerine düşürülen tarihler genellikle şairlerin vefatlarını düşürülmüştür.

Hasan Çelebi, Hayâlî Beg'in vefatına üç şairin düşürdüğü tarihleri bir arada vermiştir.

"Vefâtına şu'arâ çok târîh dimişdür. Cümleden 'Arşî nâm şâ'ir ü müverrih dimişdür."

Târîh: Sözi dilde Hayâlî gözde kaldı

"Ve Günâhî dahı dimişdür."

Târîh: 'Alem-i hasedden Hayâlî gitdi âh

"Ve Şîrî 'Alî Çelebi dimişdür."

Târîh: Elf-i çevgânın urup top-ı hâye

Gelün ey ehl-i diller idelüm âh

*Bekâ mülkine 'azm itdi Hayâlî
Revânî oldu kudsilerle hem-râh*

*Vefâtına didi târîh Şîrî
Hayâlî oldu hayfî'l-hükmü'lillâh (Eyduran, 1999, 346).*

Aynı şekilde Divan Edebiyatının önde gelen şairlerinden olan Zâtî'nin vefatına şairlerin düştüğü tarihler bir arada verilmiştir.

"Merhumun vefâtına çok târîh dinmişdür. Zuhurî-i 'Acem dimişdür Eş'ârı kaldı yâdgâr diyüp 'İydî Sühanver geçdi dimişdür. Bir târîhi dahı budur ki 'Abdî dimişdür."

Târîh: Şu'arâ yârı dünyeden göçdi (Eyduran, 1999, 373).

Şairlerin vefatlarına düşürülen tarihler içerisinde en dikkat çekici olanı ise Bahârî isimli şairin Revânî'nin vefatına tarih düşürüp, bu tarihi şairin mezar taşına yazmasıdır.

"Binâ itdüği mescidün öninde medfundur. Bahârî bu târîhi diyüp seng-i mezârına yazmışdur. Hakkâ ki târîh-i mezbur ile sikke-i mermerde kazmışdur."

*Târîh: Cihânı ser-te-ser tutmuşdı nâmı
Emîr-i nazm ya'nî ki Revânî*

*Ecel câmunı çünkim nuş kıldı
Şu denlü kim düşüp mest oldu ânî*

*İşidüp ruh-ı kudsi didi târîh
Cinândan yana cân atdı Revânî (Eyduran, 1999, 397).*

Tezkirede şairlerin vefatları dışında biyografileri hakkında bilgi veren farklı bir örnek ise İşretî isimli şairin, Kız Memi olarak da bilinen Sihri isimli şairin hadim edilmesine düştüğü tarihtir.

A" câ'ib-i hâlât ve garâ'ib-i ittifâkdandır ki Kız Memi dimekle meşhur olup nâm-ı rücûliyyeti bir mikdâr noksân üzre iken 'uzo-ı ma'hudî kat' olunmagla ol hâletden bi'l-küllîye hurmân üzre oldu. Sihri'nün hâdisesi İstanbulda istimâ' olındukda 'İşretî bu târîhi dimişdür."

Târîh: Vaylı Kız Memi oldu hâdım (Eyduran, 1999, 423).

6. Şair Biyografileri ve Eserleri Dışında Bilgi Veren Tarihler

Divan Edebiyatında şairler tarih düşürmeyi sadece şairlerin hayatına dair biyografik bir bilgiyi vermek için değil, aynı zamanda sanatsal hünerlerini ortaya koymak için söylemişlerdir. Bu düsturla şairler, hayatın pek çok alanındaki hadiselerle tarih düşürmüşlerdir. Tezkirede anlatılan şairler, tarih düşürmeyi biyografik bilgiler dışında; siyasi, sosyal ve mimari gibi farklı alanlar için de söylemişlerdir. Kınalı-zâde Hasan Çelebi Tezkiresi'nde, şairlerin tarihi hadiselerin cereyanından ilham alarak söyledikleri çok sayıda tarih düşürme örneğine rastlamak mümkündür. Bu tarihler; yeni fethedilen yerler, devletler arasındaki anlaşmalar ve şehzadelerin sancağa çıkması veya tahta çıkması gibi olaylar için düşürülmüştür. Hasan Çelebi, Emânî-i-Sânî maddesinde Vezir Sinân Paşa'nın Yemen'i fethine şu tarihi düşmüştür.

"Vezîr-i hured-müsteşîr Sinân Paşa (Hazret)leri Yemeni def'a-i sâniyede feth itdükte bu târîhi dimişdür."

Târîh: Bi-hamdî'llâh yine feth oldu yümnün ile Yemen dirler (Eyduran, 1999, 200).

Sunî maddesinde ise Kınalı-zâde Hasan Çelebi, şairin Sultân Selim'in şehzade iken Karaman'a sancağa gidişine düştüğü tarihe yer vermiştir.

"Her mısra' bir târîhdür. Merhum Sultân Selim-i Sâni şehzâde iken Karamana çıkdugına dimişdür. Her mısra'ından bir târîh çıkar."

*Târîh: Livâ-yı 'adl-i şehzâde virüp nur
Karaman illerini kıldı aydı (Eyduran, 1999, 516).*

Kınalı-zâde Hasan Çelebi Tezkiresi'nde mimari yapılara düşürülen tarihler önemli bir yer tutmaktadır. Bu tarz tarihler genelde; saray, han, hamam, kervansaray ve çeşme gibi mimari yapıların itnamı için söylenmiştir. Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Şeyhî maddesinde şairin Sultân Bâyezîd Hân'ın Bursa'da bina ettiği Yenihân'a düşürdüğü şu tarihi beytine yer vermiştir.

"Sultân Bâyezîd Hân Burusada Yenihâm binâ itdükte bu târîhi dimişdür"

Târîh: Yenile yapılan Sultân Hân

BinÂsın bilmezem târîhi hoşça (Eyduran, 1999, 483).

Hasan Çelebi aynı şekilde Garîbî maddesinde de şairin Siroz yaylasında Çataloluk diye bilinen çeşmeye düşürdüğü tarihe yer vermiştir.

“Siroz yaylagında Çataloluk dimekle ma’ruf çeşmeye târîh dimişdür.”

Târîh: Hünâlek ‘aynân tecriyân (Eyduran, 1999, 635).

Kınalı-zâde Hasan Çelebi Tezkiresi’nde şairlerin özel hayatlarına dair tarihlere de rastlamak mümkündür. Zeynî maddesinde şairin kendi kızının doğumu için söylediği şu tarihe yer verilmiştir.

“Belkîs nâm bir kızı togdukda bu târîhi diyüp saha’if-i ekvân kelâm-ı garâbetsimât ve ebyât-ı bedî’atü’s-sıfâtı ile tolmuşdur.”

*Şi’r: Geh peder fevtiyle yanup yakılup
Geh gönül gam sarsarından yıkılup*

*Tâ ki evlâda düşürüp gönlümi
Egleyem dirdüm perîşân ‘aklumu*

*Egleyem dîvâne gönlümi biraz
Tıfl-ı câna olalar anlar çerez*

*Çün tokuz yüz seksen altı senesi
‘Öşr-i zi’l-hicce anun terviyesi*

*Güni togdı bir kızum bir nâzenîn
Hakka çok hamd eyledüm bâ-sad enîn* (Eyduran, 1999, 410).

Sonuç

Tarih düşürmelerin birer tarihi vesika olmaları ve hayatın pek çok alanında yazılmış olması; Osmanlı edebiyat tarihi için önemli olduğu kadar, Osmanlı Devleti’nin sosyal hayattaki bazı olayları için de önemlidir. Kınalı-zâde Hasan Çelebi Tezkire’sinde, şairlerin hünerlerini göstermek için başvurdukları yollardan biri de tarih düşürmelerdir. Şairler hayatlarında mühim gördükleri birçok olay için tarih düşürmüşlerdir. Bu tarihler genel olarak şairlerin bir makama terfisi veya himayesinde bulunduğu devlet büyüğünün bir başarısı için söylenmiştir. Bunun yanında şairler dönemin; siyasi, sosyal, mimari ve günlük yaşamına dair farklı olayları için tarihler düşürmüşlerdir.

KAYNAKÇA

- Ahmet Cevdet Paşa (1310). *Belâgat-ı Osmâniyye*. İstanbul.
- Canım, Rıdvan (2012). *Divan Edebiyatında Türler*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Çınarcı, Mehmet Nuri (2014). Herat Ekolü Tezkirelerinden XVI. Yüzyıl Şu’arâ Tezkirelerine Şairlerle İlgili Bilgi Edinme Kaynakları. *Turkish Studies*, Volume 9/3 Winter, s.508-540.
- Çınarcı, Mehmet Nuri (2016). *Türkçe Şair Tezkirelerinin Kaynakları*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Devellioğlu, Ferit (2007). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitapevi.
- Eyduran, Aysun Sungurhan (1999). *Kınalı-zâde Hasan Çelebi Tezkiretü’ş-şu’arâ İnceleme-Tenkitli Metin*. GÜSBİE, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
- İsen, Mustafa (2011). *Şair Tezkireleri*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- İsen, Mustafa (1989). “Divan Edebiyatında Bir Tür: Tezkireler”, *Millî Eğitim Dergisi*, 90-LVII, Ankara: s. 22-26.
- Karabey, Turgut (2011). Tarih Düşürme. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 40, s. 80-82.
- Kut, Günay (2010). *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları II*. İstanbul: Simurg Yayınları.
- Akbayır, Nuri (1996) *Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmanî*. C. 2, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Donuk, Suat (2017). *Nev’i-zâde Atâ’i, Hadâikü’l-hakâik fi Tekmilîti’ş-şakâik*. C. 2, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Pala, İskender (2012). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Uzun, Mustafa (2012). Tezkire. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 41, s. 69-73.
- Yakıt, İsmail (1992). *Türk-İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*. İstanbul: Ötüken Yayınları.